

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

КОСТИРЯ Інна Олександрівна

УДК 32:316.334.3(477)(043.3)

**ПОЛІТИКО-ІДЕОЛОГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ УПРАВЛІННЯ
КУЛЬТУРОЮ В ПЕРІОД РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ ЯК НЕЗАЛЕЖНОЇ
ДЕРЖАВИ**

23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор,
академік НАПН України
Андрущенко Віктор Петрович,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова, ректор.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Корнієнко Валерій Олександрович,
Вінницький національний технічний університет,
завідувач кафедри українознавства, політології і
права;

кандидат політичних наук
Балабан Ростислав Валерійович,
Інститут політичних і етнонаціональних
досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України,
старший науковий співробітник відділу
теоретичних і прикладних проблем політології.

Захист відбудеться 3 грудня 2010 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 2 листопада 2010 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.А. Остапенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Проблеми управління культурою завжди знаходились серед суспільних пріоритетів будь якої країни. Адже культура є показником стану морального здоров'я суспільства, рівня економічних і політичних свобод, його духовного потенціалу. У культурі поєднуються традиції і досвід минулого з сьогоденням, окреслюються тенденції майбутнього розвитку. Культура сприяє активізації, а також може і гальмувати суспільні процеси, забезпечує гармонію при переході до нових орієнтирів. Культура – це сукупність цінностей, норм та ідеалів, що виконують конструктивну і регулятивну роль у суспільстві, це активна творча діяльність людей (індивідів, соціальних груп, націй, суспільства в цілому), що здійснюється у сферах матеріального і духовного виробництва, утвердження власної ідентичності й проєкції у майбутнє. У залежності від рівня культури ми можемо говорити про рівень цивілізаційного розвитку того чи іншого народу, про його вклад у розвиток світової цивілізації, перспективи майбутнього поступу.

Недооцінка усіх її впливів на суспільство з боку державних установ, громадських організацій, їх недієвість, послаблення уваги і байдужість до культурної сфери може призвести до кризового стану, і загалом – до занепаду держави. Саме тому кожна держава управлінню культурою, здійсненню культурної політики приділяє першочергову увагу, мобілізує для цього всі можливі ресурси. За визначенням ЮНЕСКО, головною метою культурної політики у демократичному суспільстві виступає забезпечення вільного доступу всіх громадян до культурного життя та активної участі у ньому; збереження самобутності національних культур.

Культурна політика демократичного суспільства забезпечує розвиток культури рівною мірою для всіх. І хоча про це можна говорити лише в ідеалі – реальний процес управління культурою в демократичному суспільстві має свої вади, «больові» місця та суперечності.

Історична практика демонструє приклади непоодинокі неуваги держави до культури; підтримки культури на словах і обмеження її розвитку у фінансовому й матеріальному забезпеченні на ділі; маніпуляцію культурними традиціями та цінностями в інтересах тієї чи іншої партії, блоку тощо. Особливо цинічним є ставлення до культури в період виборчих баталій. Досвід України засвідчує, що кожен претендент на ту чи іншу посаду вводить питання культури у якості пріоритетів майбутньої діяльності, однак, практично відразу ж забуває про них, як тільки приходить на цю посаду. Управління культурою у цій ситуації має не більш як віртуальне значення. Культура виявляється кинутою на самовиживання й, поза всяк сумнівом, загинула, як би не міцний фундамент національної й народної творчості, на якій вона базується впродовж тисячоліть.

Негативно позначається на культурі й сучасна практика делегування в систему державного управління видатних митців, відомих діячів культури та

мистецтв: отримав, наприклад, мандат народного депутата, митець намагається вирішити певні проблеми сфери культури, проте дуже часто до його голосу в захист культури ніхто не прислуховується; що ж стосується його індивідуальної творчості, то вона практично згасає – для творчості у нього немає ні часу, ні внутрішнього, викликаного спогляданням реального життєвого процесу, натхнення.

У світовій та вітчизняній науці існує традиція дослідження феномена культури, політичної культури, її регіональних особливостей, проблем формування демократичної політичної культури. Проводиться аналіз політичної культури різних суб'єктів і соціальних груп, відмічаються їх особливості в умовах стабільних суспільств і таких, що трансформуються. Особлива увага приділяється формуванню громадянської культури, що утверджується в Україні, яка розглядається не просто як показник чи індикатор наявного рівня демократії в суспільстві, а як чинник і детермінанта демократичного розвитку. Проте, малодослідженими є такі проблеми як сутність поняття культурна політика, принципи та роль культурної політики у сучасному суспільстві, моделі культурної політики; зміст та пріоритети управління культурою, особливо в умовах трансформаційних і глобальних змін та інші, що і обумовило вибір теми, постановку мети і завдань роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах Тематичного плану науково-дослідних робіт Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, науковий напрям «Дослідження проблем гуманітарних наук», затверджений Вченою радою НПУ імені М.П. Драгоманова (протокол №7 від 31 січня 2008 року).

Мета дослідження полягає у визначенні та комплексному аналізі політико-ідеологічних пріоритетів управління культурою в період розбудови України як незалежної держави.

Реалізація цієї мети потребує розв'язання наступних **дослідницьких завдань:**

- уточнити сутність та особливості поняття управління культурою, виділити чинники, що впливають на цей процес;
- провести порівняльний аналіз механізмів управління культурою в умовах тоталітарного та демократичного суспільств;
- визначити та проаналізувати політико-ідеологічні пріоритети управління культурою та їх засади формування у демократичному суспільстві;
- проаналізувати особливості управління культурою в сучасній Україні, визначити її політико-ідеологічні детермінанти, надати оцінку їх реалізації та окреслити основні стратегічні напрями управління культурою в умовах подальшої демократизації українського суспільства;
- дослідити характер взаємовідносин і взаємодії суб'єктів управління культурою – держави і громадянського суспільства – та їх особливості в українських реаліях.

Об'єктом дослідження є культурна політика як один із видів державної політики, що регулює внутрішню та зовнішню сфери життя суспільства.

Предметом – політико-ідеологічні пріоритети процесу управління культурою в умовах становлення та розвитку України як незалежної держави.

Методологічну основу дослідження складає комплекс філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що забезпечує єдність гносеологічного, соціально-філософського та політологічного аналізу культурної політики у зв'язку з іншими компонентами суспільно-політичного життя. Гносеологічний підхід дозволив дослідити специфічну форму відображення і пізнання об'єкта дослідження, а соціально-філософський та політологічний – спрямували на розкриття його місця, вагомості та ролі в житті суспільства. Соціально-філософське розуміння надало можливість проаналізувати суперечності, що зумовлюють розвиток і функціонування предмету дослідження.

У дисертації використовувались методи діалектики, системного та порівняльного аналізу, герменевтики тощо. Діалектичний метод забезпечив розгляд культурної політики як цілісності змісту, умов, чинників, структурних компонентів системи, її багатогранних зв'язків та розвитку. Історичний метод дозволив виявити витоки й динаміку зміни пріоритетів управління культурою в Україні як в історичному розрізі, так і в умовах сьогодення, виявити детермінуючі чинники цього процесу та основні суперечності його реалізації. Системний метод забезпечив аналіз управління культурою як цілісного й, одночасно, внутрішньо суперечливого процесу, виявити системні якості, перелік пріоритетів, які формуються під впливом різних чинників. Порівняльний метод дозволив здійснити співставлення вітчизняного і європейського досвіду вироблення пріоритетів управління культурою, виявити їх розбіжності в умовах тоталітарного та демократичного суспільств і проаналізувати перспективи їх формування в українських реаліях. Герменевтика дозволила проникнути у «внутрішні взаємозв'язки і стани» процесу управління культурою, етапи його формування, визначення пріоритетів, що забезпечило об'єктивне тлумачення автором його сутності і напрямків реалізації у сучасних умовах.

Методологічна основа дослідження базується на принципах об'єктивності та цілісності, історизму та поєднанні теорії і практики та ін. Автором широко використовувався міждисциплінарний підхід до дослідження.

Наукову новизну отриманих результатів складає виокремлення та аналіз політико-ідеологічних пріоритетів управління культурою в період утвердження України як незалежної держави. Елементи наукової новизни містяться у положеннях, які виносяться на захист.

Вперше:

- визначено основне й опорне поняття дослідження – «політико-ідеологічні пріоритети управління культурою» як змістовної основи напрямків і механізмів реалізації управління культурою, що обумовлюється історичними,

соціальними, правовими, духовними чинниками певного соціокультурного середовища;

- окреслено та проаналізовано політико-ідеологічні пріоритети управління культурою – демократизацію, гуманізацію, людиноцентризм, толерантність, миролюбство – та визначено особливості та проблеми їх втілення в незалежній Україні.

Поглиблено:

- аналіз моделей управління культурою, зокрема висновками порівняльного аналізу механізмів управління культурою у тоталітарному та демократичному суспільствах з урахуванням політико-ідеологічних пріоритетів, які впливають на цей процес.

Дістали подальшого розвитку:

- аналіз тенденції демократизації в процесі управління культурою в сучасних суспільствах, яка виявляється у свободі творчої та інтелектуальної діяльності, вільному розвитку культури, мистецтва й, одночасно (виходячи з поняття «демократії» та «свободи») – відповідальності суб'єкта культуротворення за ті зміни, що відбуваються у цій галузі та широкого залучення громадськості у вирішенні питань культурної сфери;

- уявлення про ідеологічні основи переходу до державно-громадського управління культурою; зокрема визначені завдання налагодження партнерства держави з недержавним сегментом управління розвитком культури та надано оцінку механізмам підтримки культурно-мистецьких проєктів (спонсорству, меценатству, конкурсному наданню грантів тощо). Наголошено на значимості стимулювання розвитку недержавних закладів культури; принципу співпраці культур (толерантності), адекватного позиціонування української культури у світі.

Теоретичне та практичне значення дисертації визначається тим, що в ній уперше визначено політико-ідеологічні пріоритети управління культурою, які забезпечують національний розвиток культури в контексті загальнолюдських пріоритетів. Практичне значення дисертаційної роботи вбачається у можливості використання деяких її результатів для підготовки навчальних програм з соціально-політичних дисциплін та факультативних спецкурсів з політико-культурної проблематики для студентів соціально-гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів. Окремі положення роботи можуть бути використані у процесі розробки пріоритетів управління культурою, а також їх удосконалення та практичної реалізації.

Матеріали дисертаційного дослідження впроваджено автором у навчально-виховний процес Національного університету культури і мистецтв.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах, а саме: Міжнародному науково-практичному семінарі «Інноваційні стратегії розвитку освіти: філософсько-педагогічний дискурс» (м.Київ, 2009); Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія,

технології» (м.Тернопіль, 2009); Всеукраїнській науково-методичній конференції «Безперервна освіта в Україні: реалії і перспективи» (м.Івано-Франківськ, 2008); Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурні комунікації та толерантність в освіті» (МДЦ «Артек», 2009); II Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасне довкілля: реалії та перспективи» (м.Київ, 2009); Науково-практичній конференції «Університетська освіта в Україні і світі: стан, проблеми та шляхи розвитку» (м.Київ-Луцьк, 2009).

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 4 наукові праці у фахових наукових виданнях з політичних наук, затверджених ВАК України.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел (224 позиції). Загальний обсяг дисертації – 192 сторінки, із них основна частина – 167 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет дисертаційного дослідження, а також визначено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, ступінь їхньої апробації.

Розділ 1 – «Теоретико-методологічні засади дослідження політико-ідеологічних пріоритетів управління культурою» – присвячений дослідженню сутності та аналізу поняття «управління культурою» в сучасній науці, визначенню політико-ідеологічних пріоритетів управління культурою та окресленню їх особливостей у тоталітарному та демократичному суспільствах.

Через призму понять «культура» та «політична культура», які є достатньо розробленими у вітчизняній науці, розкривається сутність понять «управління культурою» і «політико-ідеологічні пріоритети». Відзначається, що означену проблематику досліджували представники зарубіжної науки – культурологи, філософи, соціологи, політологи – Г.Алмонд, А.Браун, М. Вебер, С.Верба, Є.Вятр, І.Гердер, Е.Дюркгейм, А.Камю, Е.Кассіер, К.Леві-Стросс, Г.Маркузе, А.Моль, П.Рікер, П.Сорокін, А.Дж.Тойнбі, М.Хайдеггер, А.Швейцер, О.Шпенглер, З.Фрейд, М.Фуко, К.Юнг та ін. У російськомовній літературі проблема ідеологічних пріоритетів культурної політики розглядається у роботах таких відомих вчених, як Е.Баталов, М.Бахтін, В.Біблер, Ю.Бородай, К.Гаджиєв, А.Гуревич, В.Іванов, Ю.Ірхін, Л.Йонін, А.Лосев, В.Межуєв, М.Петров, В.Пугачов, О.Соловйов, В.Степін, В.Топоров, О.Шестопап та ін.

Серед сучасних українських дослідників слід виокремити, насамперед, імена таких вчених, як В.Андрущенко, О.Бабкіна, В.Бех, В.Бебик, Є.Бистрицький, В.Бурдяк, К.Ващенко, М.Головатий, Є.Головаха, В.Горський, В.Горбатенко, Л.Губерський, В.Денисенко, В.Костицький, В.Корнієнко, В.Кремень, Л.Лавриченко, В.Лях, М.Михальченко, Л.Морозова, Л.Нагорна, І.Надольний, В.Огневюк, І.Предборська, В.Полохало, М.Попович, Г.Почепцов, В.Рєбало, С.Рябов, Ф.Рудич, З.Самчук, Є.Сверстюк, Н.Яковенко, О.Яременко

та ін., у працях яких приділяється увага проблемам демократичної культури, ціннісним характеристикам, освітнім, загальнокультурним, моральним пріоритетам громадянського суспільства.

Управління культурою є одним з напрямів дослідження проблеми культури і у практичній сфері політичного життя постає як діяльність інститутів держави і громадянського суспільства, спрямована на регулювання відносин у духовно-культурній сфері суспільства. Управління культурою – це і сукупність принципів і норм, що визначають діяльність державних органів і недержавного сектору зі збереження, розвитку і розповсюдження цінностей культури, а також комплекс дій і заходів, спрямованих на досягнення певних культурних цілей. Державні органи регулюють культурні процеси за допомогою законодавства і з використанням фінансових, економічних, адміністративних і політичних механізмів впливу.

Підкреслюється зворотній зв'язок між політикою і культурою: не лише культура формує політику і політиків, але й політики (особливо впливові), а також сама політика є одними з найбільш дієвих чинників культурних змін. Арсенал можливих політичних засобів впливу на культуру є доволі широким – від особистого прикладу поведінки політичних діячів до репресій, які можуть сягати широкого масштабу. У цьому арсеналі особливе місце займають засоби ідеологічного впливу.

Розглядається зв'язок політичної культури і управління культурою: від рівня і якості політичної культури залежить успішність і спосіб управління культурою суспільства, проте розвиток політичної культури не означає автоматичне вирішення проблем останнього. Це потребує спеціального і системного аналізу та вирішення. Більше того, без належного розгляду і розв'язання проблем управління культурою не можна вважати повним і навіть задовільним як дослідження, так і сам процес формування політичної культури.

У роботі визначаються особливості управління культурою: вона не повинна бути ізольованою від проблем суспільства і має відповідати його потребам, бути в епіцентрі розв'язання найгостріших проблем; включає культуру самого управління; є чимось набагато ширшим, аніж просто управління у сфері культури, адже вирішення завдань культурної політики і за своїми об'єктами і за своїми засобами нерідко виходить за межі сфери культури.

Управління культурою певного суспільства базується на визнанні поєднання національного розвитку культури з розвитком загальнолюдських цінностей і урахуванням соціокультурного середовища. Державна політика у сфері культури обумовлюється історичними, суспільно-політичними, економічними, етнокультурними особливостями розвитку держави та певного етапу її існування. Вона має спиратися на історико-культурні традиції як країни, так і її регіонів, враховуючи існуючу соціокультурну ситуацію.

У роботі проводиться порівняльний аналіз особливостей управління культурою у тоталітарному та демократичному суспільствах. Визначається, що управління культурою в умовах демократії більше покладається на

саморозвиток і активність громадян. Ідеологічними засадами управління культурою виступають забезпечення ідеологічного плюралізму, консенсусу та толерантності як запоруки не формальної і бездумної, а раціональної і творчої участі громадян у політичному житті. В умовах тоталітарного режиму управління культурою означає підпорядкованість культурної сфери пануючій ідеології, політиці правлячої партії. Участь громадян у політичному житті засновується на принципі активної несвободи – масової демонстрації всілякої підтримки дій державної влади, і реалізується в умовах ігнорування інтересів, творчих ініціатив пересічних громадян та їх об'єднань.

Зазначається, що в Україні протягом декількох десятиліть переважала ідеологізація усіх суспільних сфер, у тому числі і культурній. В управлінні культурою це виявлялося у силовій адміністративній регламентації культурних процесів, існуванні єдиної централізованої системи управління культурою з чітким механізмом вертикальних зв'язків, одноманітністю і штучною замкненістю як домінант духовно-інтелектуального життя. У сучасних реаліях, коли культура позбулася ідеологічного впливу і тиску, поняття управління культурою набуває іншого змісту – управління як підтримка культури, що потребує не лише активного осмислення, але й зміни стилю управління, зміни самої культури управління у її ідеологічних пріоритетах.

У Розділі 2 – «Система політико-ідеологічних пріоритетів управління культурою» – досліджується проблема виокремлення пріоритетів управління культурою в Україні.

У розділі відзначено, що у сучасних країнах існують закони, які регламентують діяльність системи освіти та науки, роботу засобів масової інформації, охорону культурної спадщини, авторських прав як у сфері науково-технічної, так і художньої творчості. Законодавчо гарантується право на задоволення культурних потреб як окремої людини, так і об'єднань. Щорічно виділяється значна частина коштів державного бюджету на фінансування освіти, науки, на підтримку державних установ культури, охорону і реставрацію пам'яток культури тощо.

Визначається незадовільний рівень правового забезпечення культурної сфери в Україні за часів її незалежного існування, пов'язаного з тим, що нормативні акти або регулюють лише окремі галузеві проблеми, або мають серйозні недоліки. Останнє зумовлюється тим, що Україна, яка еволюціонує до інформаційного суспільства, паралельно переживає як процеси суспільної трансформації, так і виклики глобальних змін. Ключовими елементами сучасної культурної трансформації в Україні науковцями визнані: а) ідеологічна трансформація (трансформація системи цінностей); б) економічна трансформація культурної галузі (тобто поступове впровадження ринкових засад та приватного підприємництва в деяких секторах культурної сфери, що відбувається паралельно з постійним скороченням бюджетного фінансування державних культурних закладів); в) правова та адміністративна трансформація (поки що найбільшим її проявом стало узаконення культурних прав і свобод, а також створення юридичних підстав для існування недержавних культурних

інституцій; не розробленість механізмів державної підтримки культури); г) технологічні зміни в культурних індустріях, найпомітніші в швидкому зростанні недержавних електронних медіа, фонограмної індустрії, Інтернету тощо; д) трансформація щоденних культурних практик сучасних українців, спричинена як суспільно-політичними (розвал тоталітаризму та його ідеологічно-культурної машини), так і технологічними інноваціями (бурхливий розвиток домашньої аудіо- та відеоапаратури, комп'ютерів тощо).

Крім цього, труднощі у реалізації перетворень, у вирішенні багатьох проблем суспільного життя в період перетворення культурного потенціалу у культурний капітал в Україні полягають не лише у недосконалості реформ, а й у відсутності сформованої системи відповідних світоглядно-ціннісних орієнтацій, національної самосвідомості населення, які виступають головними чинниками економічного, політичного і взагалі духовного відродження України.

У роботі підкреслюється, що державна політика у сфері культури має спиратися на історико-культурні традиції як країни, так і її регіонів, враховуючи існуючу соціокультурну ситуацію. Відповідно окрему увагу приділено питанню полікультурності українського суспільства і мультикультуралізму як певному принципу, що покладеться в основу культурної та соціальної політики.

Наголошується на актуальності проблеми соціокультурної ідентифікації, усвідомлення своєї культурної моделі сучасним українським суспільством, яке потребує визначеної системи базових цінностей, економічних і соціокультурних орієнтацій, вироблення основ національної ідеї. Автор підтримує запропоновані вітчизняними вченими принципи формування національної ідеї в Україні як багатоскладовому суспільстві: мультикультуралізм (як принцип культурної політики полікультурного суспільства); принцип культурної демократії; формування культурної самосвідомості; збереження й розвиток мовного різноманіття; спрямованість культурної політики на розвиток творчості; орієнтація як на національні, так і на загальнолюдські цінності; визнання пріоритету міжнародно-правових актів у сфері культури. Підкреслюється, що саме такі складові національної ідеї, можуть бути покладено у принципи управління розвитком культури в Україні.

Відзначається вплив процесів глобалізації на культурну сферу сучасного українського суспільства. У сучасних умовах для України ключовим постає питання про знаходження власного місця у вирішенні глобальних проблем сучасності при збереженні власної ідентичності, відповідного балансу між загальнолюдськими і національними цінностями, інтересами збереження національної культури, формулювання її пріоритетів в якості національної ідеї, що не ізолюючи Україну від зв'язків із зовнішнім світом, слугуватиме внутрішній консолідації суспільства.

Відповідно до проаналізованих проблем основними пріоритетами управління культурою в Україні виокремлено: осмислення вагомої ролі культури в українському суспільстві та визначення системи культурних,

духовних, моральних та етичних цінностей, прав та норм, які повинна гарантувати та захищати держава; визнання культурних ресурсів як ключового чинника регіонального та місцевого розвитку; демократизація культури через широке залучення громадськості до участі у прийнятті рішень, реалізації ухвалених програм та оцінці досягнутих результатів.

Основними механізмами реалізації означених пріоритетів автор виділяє постійний фаховий і громадський моніторинг реалізації культурної політики; публічну оцінку намічених і досягнутих результатів; публічне обговорення культурних проблем і висвітлення їх у ЗМІ; видання наукових праць з історії України, української культури і мистецтва, народознавства; створення освітніх і культурних програм, які б сприяли всебічному вивченню історії культури України; формування горизонтальних та вертикальних партнерських відносин між суб'єктами, що беруть участь в управлінні культурою; розвиток міжнародного партнерства тощо.

У Розділі 3 – «Напрями та проблеми демократизації державної культурної політики» – окреслюються основні напрями та проблеми у сфері управління культурою в умовах сучасних процесів демократизації.

У роботі зазначається, що на початку третього тисячоліття відбуваються складні, багатогранні процеси в соціальному, економічному і духовному житті країн, націй, етносів, народів, що обумовлюють необхідність глибинних трансформацій стилю та форм мислення, переходу до системного, інтеграційно-синтетичного аналізу соціальної та духовно-культурної практики і на основі цього прогнозування та творення майбутнього. Їх успіх та ефективність залежатимуть від того, якою мірою в цих процесах будуть панувати принципи гуманізму, здорової критичності, соціальної свободи, плюралізму думок та моральної відповідальності.

Універсальними вимогами успішного демократичного транзиту є: утвердження чи розширення сфери приватної власності та формування ринкових відносин; створення середнього класу й умов для соціальної мобільності; широкі інвестиції в освіту й розвиток науки; формування громадянського суспільства; гарантії прав людини й створення системи їх захисту; політичний плюралізм; розгалужена система вільної політичної комунікації. До внутрішніх передумовою демократизації є культурні чинники – розповсюдженість цінностей міжособистісної довіри, підтримки демократичних інститутів, індивідуальних прав і свобод, політичної та ідейної терпимості, участі, що об'єднується у певному типі політичної культури, яку відомі американські політологи Г.Алмонд і С.Верба назвали громадянською культурою. Еволюція і життєздатність демократії передбачає появу і закріплення демократичних орієнтацій серед широкої громадськості. Існує двосторонній взаємозв'язок між політичними інститутами і політичними цінностями та орієнтаціями у процесі демократизації. З одного боку, існування і функціонування демократичних інститутів здійснює свій вплив на динаміку та розповсюдження демократичних цінностей, навіть незважаючи на їх недосконалість, незадовільність функціонування. З іншого, існують

переконливі свідчення того, що наявність в суспільстві демократичних цінностей, у свою чергу, здійснюють вплив на нові демократичні інститути, що «прищеплюються» суспільству.

Відзначається, що намагання демократичного перетворення в пострадянських країнах на початкових етапах являли собою результат внутрішньоелітних процесів, а політична культура «громадянського» типу практично ніде не виступала як передумова демократизації. Існуючі виміри громадянської культури – почуття особистої політичної значущості, тобто реальної причетності до політичних подій, здатності так чи інакше впливати на них; терпимість до чужих поглядів і позицій, політична толерантність, підтримка індивідуальних прав і свобод, довіра до існуючих політичних інститутів та інші, – ще не дуже розповсюджені в українському суспільстві, що підтверджують соціологічні дослідження.

Для демократії як форми суспільного устрою характерними є не лише свобода вибору як базова характеристика, а й свобода як право та рівність у реалізації прав кожного з громадян, що закріплено у низці правових документів («Загальна декларація прав людини», міжнародні пакти – «Про громадянські та політичні права», «Про економічні, соціальні та культурні права»), які складають основу взаємозв'язку між культурою і правами людини. Визнання подібного зв'язку закладає основи для державної відповідальності. У діалектичному зв'язку свободи та відповідальності автор виокремлює базові види останньої, що притаманні творчій діяльності в умовах демократії: економічна, правова і суспільна відповідальність, яка пов'язана із громадянською відповідальністю.

Відзначається, що залишковий принцип ставлення до культури з боку суспільства і влади, негативний вплив тоталітарного минулого на культурне середовище, невідповідність діяльності культурних установ сучасним вимогам, відсутність чіткої програми підтримки культурних індустрій, недостатнє фінансування, декларативний характер законодавчих актів, інформаційна дискримінація культурної галузі – призвели до того, що культура опинилася на периферії державних інтересів. Подібний стан потребує зміни парадигми управління культурою.

Основами управління культурою в сучасній Україні у роботі визначаються відродження та популяризація культурно-історичної пам'яті українського народу; збереження культурної самобутності; формування та захист єдиного національного культурного простору; відкритість та повага до інших культур, які відповідають основним принципам культурної політики міжнародних організацій ЮНЕСКО, Ради Європи. Аналізуються проблеми, що супроводжують втілення зазначених основ: тривалий період бездержавного існування, що потребує відновлення історичної пам'яті не лише у площині культурної політики, а й в якості основи для формування ідентичності сучасних українців, основи для консолідації та згуртованості української нації; подолання стереотипів, деміфологізації поглядів на своє минуле, формування навичок оцінювати національну історію у «власних», а не «чужих» категоріях.

Визначається, що вирішенню окреслених проблем сприяють дії держави через прийняття нормативних документів, практичні дії – створення різних установ, дослідницьких центрів. Проте недостатнім є зусилля лише з боку держави, і навіть небезпечним, адже існує ризик ідеологізації діяльності подібних установ, підпорядкування їх дослідницько-популяризаторської діяльності нагальним політичним потребам. Тому автор приєднується до позиції науковців, що демократизація культури шляхом лише державної політики як комплексу управлінських дій неможлива, потрібні відповідні інтенції та дії діячів культури, культурно-самобутніх груп, громадянського суспільства в цілому. У цьому контексті відзначається, що в Україні проблема становлення діяльності громадських організацій історико-культурного спрямування набуває усе більшої актуальності.

Окремо розглядаються проблеми формування національного культурного простору і загальнонаціонального культурно-комунікаційного простору, що забезпечується функціонуванням спільної мови та мережі ефективних каналів культурних зв'язків. Зазначається, що культурний простір повинен створюватись та існувати не лише у площині «високої» або елітарної культури, а й охоплювати усе суспільство. До того ж національний український культурний простір не може стати результатом простого накладання локальних культур або їх заперечення і уніфікації. Культурне різноманіття українських регіонів, яке є наслідком певних історико-політичних процесів, має бути прийняте як основа, на якій вибудовуватиметься стратегія управління культурним простором в інтересах української політичної нації. Підґрунтям цієї стратегії має стати узгодження (за принципом «різні, але єдині») регіональних ідентичностей, а не уніфікація за певною (мовною, етнічною) ознакою.

Історичний досвід України, полікультурні реалії її сьогодення, збереження культурного різноманіття актуалізують проблему толерантності як певної реакції на соціальні, політичні, національні вимоги в період значних суспільно-політичних, світоглядних трансформацій, переоцінки життєвих цінностей і умови комунікації соціальних агентів, їх діалогу, спілкування, і способу подолання ситуації взаємного несприйняття, мінімізації непорозумінь, конфліктів, зняття гостроти протиріч.

Визначаючи глобалізацію та інформаційну революцію як головні тенденції, які безпосередньо обумовлюють зміни в сучасній культурній політиці (як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівні), проаналізовано наступні напрямки культурної політики, які стимулювали б ефективну інтеграцію України у світовий культурний простір: демократизація культурної політики України, сприяння реалізації як активних (творчо-діяльнісних), так і пасивних (споживацьких) прав та свобод українських громадян; відкритість до міжкультурних обмінів; державна підтримка участі українських організацій у міжкультурному діалозі (у тому числі сприяння розвитку міжнародних громадянських ініціатив); сприяння консолідації груп-носіїв української культури (у т.ч. закордонних діаспор українців) та їхня підтримка на міжнародному рівні; стимулювання покращення якості українського

культурного продукту в рамках глобального культурного простору; концептуально-обґрунтоване, систематичне та активне втілення заходів з покращення міжнародного іміджу України.

Розділ 4 – «Проблема налагодження партнерства держави з недержавним сегментом управління розвитком культури» – присвячений аналізу основних форм партнерських відносин між державою і недержавним сектором в процесі управління культурою.

У підтримці та регулюванні культури беруть участь держава (через нормативно-правову базу; перерозподіл бюджетних надходжень; цільове фінансування; консультування; інформаційну підтримку тощо) і громадянське суспільство (через місцеві органи самоврядування і приватні інвестиції). Сучасна практика розвинених країн виробила три основні моделі взаємин держави з культурною сферою: американську, британську і французьку. З огляду на соціально-економічні, політичні, релігійні, культурні, національні, мовні та інші проблеми в Україні, автор найбільш доцільним вважає запровадження британської моделі взаємин державних структур зі сферою культури, адже така модель з її розподілом бюджетних коштів через автономні недержавні та напівдержавні інституції дозволить державі залишатися об'єднуючою ланкою в полікультурному суспільстві через підтримку культурної політики в цілому. Проте, у контексті вироблення ефективної для українських реалій моделі управління культурою, автор не виключає можливість використання елементів і інших двох моделей.

У роботі підкреслюється важливість активної співпраці держави з недержавним сектором, який не тільки істотно впливає на розвиток культури, але й бере активну участь в управлінні її поступом. Адже завдяки недержавному сегменту сьогодні можуть існувати, розвиватися і здійснювати власну діяльність не тільки поодинокі митці, але й художні та творчі колективи. Окремо у роботі досліджуються механізми підтримки культурно-мистецьких проєктів, які функціонують на підставі конкурсного надання грантів, а також різних форм благодійництва – спонсорства, меценатства, фандрайзингу, патронажу тощо.

Процеси, що відбуваються в культурній сфері України в перехідний період, суперечливі і неоднозначні. Інновації з'являються у вкрай несприятливих умовах, один і той самий культурний фактор зумовлює полярні результати. Основними цілями реформування культурної сфери мають бути: забезпечення вільного доступу всіх громадян до культурного життя та активної участі в ньому; забезпечення розвитку культури як складника загального розвитку суспільства та як частини світового культурного процесу; збереження самобутності національних культур.

Вироблення оптимальної моделі ефективного і результативного управління культурою повинно враховувати, що культурний розвиток українського суспільства відбувається в умовах взаємодії культур, їх діалогу, який базується на наступних принципах, прийнятих у міжнародній практиці: принцип єдності і розмаїття культури; принцип культурного виміру розвитку

людства, який проголошує, що будь-які програми розвитку суспільства – економічні, соціальні, політичні, науково-технічні – повинні обов'язково мати своєю складовою культурний аспект; принцип культурної демократії, який базується на максимально широкій участі людини і суспільства у виробленні продуктів культури, у процесі прийняття рішень, які стосуються культурного життя, у поширенні і використанні культури.

Розвиток культури будь-якого народу і будь-якої країни в сучасному світі не може відбуватися поза рамками міжнародної співпраці. У міжкультурному діалозі не тільки на державному, але й на недержавному рівнях розгортається взаємна залежність національних і загальнолюдських цінностей взаємодіючих культур. Водночас однією з основних об'єктивних суперечностей, притаманних культурам світу, є суперечність між розвитком національних культур і їхнім зближенням, що посилює потребу у діалозі культур.

Розвиток мережі недержавних культурно-мистецьких організацій має спиратися на міжнародний досвід налагодження партнерства держави із недержавним сегментом управління розвитком культури. Для цього необхідно змінити політику централізованого керування культурою на політику демократичного управління, що передбачає визнання самоцінності та самостійності культури й мистецтва і водночас обов'язок держави зберегти цю самоцінність у ринкових умовах без будь-якого зазіхання на їхню самостійність. Перехід до політики демократичного управління культурою для України означає структурне реформування культурної сфери, а саме: створення нової правової бази для культури і мистецтва, яка відповідає б сучасним світовим вимогам та українським особливостям; реорганізацію державних і регіональних інституцій управління культурою; максимальне заохочення виникнення та зміцнення мережі недержавних культурно-мистецьких організацій; застосування міжнародного досвіду налагодження партнерства держави із недержавним сегментом управління розвитком культури.

ВИСНОВКИ

Поняття «управління культурою» розкривається через зміст понять «культура» та «політична культура». До змісту поняття «управління культурою» автором віднесено діяльність інститутів держави і громадянського суспільства, спрямовану на регулювання відносин у духовно-культурній сфері суспільства; сукупність принципів і норм, що визначають їх діяльність зі збереження, розвитку і розповсюдження цінностей культури, а також комплекс дій і заходів, спрямованих на досягнення певних культурних цілей.

Визначаються особливості управління культурою (відповідність нагальним потребам і проблемам суспільства; включення культури процесу управління; загальносуспільний характер (за своїми об'єктами і за своїми засобами часто виходить за межі сфери культури); базування на історико-культурних, політичних традиціях як країни, так і її регіонів, враховуючи наявну соціокультурну ситуацію) та чинники формування (обумовлюється

історичними, суспільно-політичними, економічними, етнокультурними особливостями розвитку держави та певного етапу її існування).

На основі порівняльного аналізу особливостей управління культурою у тоталітарному та демократичному суспільствах, визначено зміст та пріоритети управління культурою. Так, для тоталітарного суспільства притаманне розуміння процесу управління культурою як підпорядкованість культури пануючій ідеології, що відображається на напрямках, механізмах та формах участі громадян у культурних і політичних процесах. Для демократичного суспільства характерним є розуміння управління культурою як підтримки культури, що базується на забезпеченні ідеологічного плюралізму, консенсусу, толерантності і сприяє раціональній, творчій участі громадян у культурному та політичному житті.

Ключовою рисою вітчизняної сфери культури на сучасному етапі визначено їх перехідний, трансформаційний характер. Процесам соціально-культурної трансформації притаманний тривалий, різнобічний, суперечливий характер. Складність цих процесів в сучасній Україні відображається на несистемності державних реформ в галузі культурної сфери. Аналіз української законодавчої бази, відповідних положень Конституції та законів, що регулюють питання культури, освіти, права національних меншин в Україні свідчить про те, що вона побудована на цінностях культурного та ідеологічного плюралізму, не суперечить основним ідеям полікультурності, хоча і характеризується відносною відсутністю системності, домінантності та узгодженості із реальними механізмами управління культурою в Україні.

Культурний та ідеологічний плюралізм, які декларуються як базові констатуючі принципи культурної політики, в нашій державі цілком відповідають духу світових демократичних тенденцій, проте за умов історико-культурної та політичної несталості української нації, повинні доповнюватися функціонуванням національної ідеї – культурного феномену, що містить мету, базові цінності, пріоритети суспільного існування та розвитку.

Передумовами для розробки нової моделі управління культурою є національна незалежність України, розвиток демократії, мультикультурність, фрагментованість суспільства, глобалізаційні процеси, які мають як позитивні, так і негативні впливи на українську культуру. Механізмом і основою консолідації українського суспільства може виступити національна ідея, що поєднує загальнолюдські та унікальні українські риси, сприяє самозбереженню нації та її поступу у сучасному глобальному світі.

Перехід до демократії – не самоціль, а шлях створення цивілізованої сучасної системи, стабільної, здатної до саморозвитку, створення усіх необхідних умов для нормального життя людини. Проблема демократії для нашої країни – це проблема формування такої соціальної і політичної системи, яка б забезпечувала керованість суспільством при участі народу, припускала б можливість заміни влади без насильства, гарантувала б дотримання і захист прав і свобод людини.

Нині особливо актуальною є об'єктивна потреба в активному розвитку творчого, інтелектуального потенціалу кожної особи, нації, суспільства в цілому. Тому демократизація державної політики є нагальною потребою української держави та одним із базових завдань її державотворення. Демократизація має на меті забезпечити свободу творчої діяльності і одночасно перемістити відповідальність діячів культури та митців зі сфери державної регламентації та контролю у сфери моральну, суспільно-економічну та правову.

В Україні демократизація культурної політики пов'язана з питаннями відновлення та популяризації історичної пам'яті як основи формування цілісної ідентичності громадян та їхньої інтеграції у єдину націю. Відновлення історичної пам'яті, її входження до системи культури як суми повсякденних практик, безперечно, передбачає відповідну підтримку з боку державної політики, проте не може обмежуватися нею. У цьому процесі важливою є активність громадянського суспільства – об'єднань громадян, дії науковців, митців, діячів культури.

Серед завдань державної політики у галузі культури пріоритетне місце має посісти забезпечення рівних прав громадян у доступі до культурних надбань, збереження культурного різноманіття, підтримка самобутності культурних та етнічних меншин. Останнє сприятиме не лише цілісності культурного простору України, а й його унікальності, що надає переваги для ведення міжкультурного діалогу на глобальному рівні та є перспективним з точки зору інтеграції держави у міжнародний культурний простір, насамперед, європейський.

У загальному плані система реалізації державної культурної політики має уникати як надмірної централізації, одержавлення підтримки культури, так і її послаблення та надмірної відкритості до ринкових та глобалізаційних процесів. Знаходження відповідного балансу між національним і глобальним полягає у підвищенні конкурентоспроможності українського культурного продукту, який має бути унікальним, посиленні творчого та інноваційного потенціалу українського суспільства в рамках демократичних пріоритетів.

В умовах демократизації усіх сторін суспільного життя змінюється змістовна наповненість і механізми управління культурою. У суспільстві, яке проголосило своїми орієнтирами демократичний розвиток і ринкову економіку, задекларована соціальна політика та конституційні права повинні бути наповнені реальним змістом; духовні, історичні та культурні надбання української нації повинні бути піднесені до рівня визнаних цінностей у сучасному європейському та світовому контексті. Українська нація має розвиватися через культуру, освіту і піднесення морального стану суспільства. Концепція культурної політики в Україні повинна будуватися у контексті світового розуміння ролі і призначення культури у XXI ст., визнаючи, що сталий розвиток і розквіт культури є взаємозалежними процесами, що головною метою людства є суспільна і культурна самореалізація особистості, що долучення до культури, вільний доступ до культурних цінностей і участь у культурному житті є невід'ємним правом людини.

Нова модель управління культурою базується на ідеї підтримки культури, яка визнається сучасними розвинутими державами. Це виявляється у самоцінності, незалежності культури в усіх її проявах; забезпечення гарантій свободи творчості, загального доступу до культурних надбань, створенні широких можливостей для участі активної часті громадян; збереженні спадщини й турботи про подальший розвиток традиційних культур народів та етносів, що населяють Україну; створенні та підтримці базових елементів культурної інфраструктури, найзначніших культурно-мистецьких закладів тощо. Реалізація зазначеного є можливим лише при аналізі та з урахуванням особливостей соціокультурного розвитку України в умовах перехідного періоду.

Поява нових форм взаємодій державних і недержавних закладів культури та бізнес-сектору суспільства на терені управління й організації соціально-культурної діяльності – це одна з важливих ознак взаємодії громадянського суспільства і держави. У цій діяльності важливим виявляється партнерство, конструктивна взаємодія організацій двох або трьох секторів – держави, бізнесу і недержавних закладів культури – при вирішенні соціально-значущих завдань налагодження відносин держави з недержавним сегментом управління розвитком культури. Таке партнерство в системі управління соціально-культурною сферою може здійснюватися за різними напрямками: шляхом переходу від державного до змішаного, багатоканального фінансування культури, яке передбачає державні субсидії, підтримку від приватних спонсорів і власні доходи організацій галузі; створення широкого інформаційного поля з метою висвітлення в засобах масової інформації процесів соціального партнерства в Україні, обговорення проблем і перспектив підтримки культури з боку приватного сектора, поширення позитивного досвіду і пропаганди кращих зразків співпраці бізнесу та культури тощо; організація і проведення наукових досліджень, спрямованих на виявлення перспективних тенденцій і моделей налагодження партнерства; розробка законодавчих і податкових механізмів стимулювання приватного капіталу, який залучається в соціально-культурну сферу для збереження національних культурних цінностей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Костира І.О. Поняття «управління культурою» в світлі сучасних політологічних досліджень / І.О. Костира // Гілея (науковий вісник): [зб. наук. праць] / [гол. ред. В.М.Вашкевич]. – К., 2010. – Вип. 31. – С. 203–211.
2. Костира І.О. Проблеми управління культурою: ідеологічні та правові аспекти / І.О. Костира // Нова парадигма: Журнал наукових праць / [гол. ред. В.П.Бех]. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2010. – Вип. 92. – С. 138 – 150.
3. Костира І.О. До питання про чинники розвитку української культури / І.О. Костира // Вища освіта України. – К., 2010. – №1. – С. 72–75.

4. Костира І.О. Політична активність студентів: чинники зростання та стримування / І.О. Костира // Вища освіта України. – К., 2010. – №2. – С. 89–95.

АНОТАЦІЇ

Костира І.О. Політико-ідеологічні пріоритети управління культурою в період розбудови України як незалежної держави. – Рукопис.

Дисертація на здобуття вченого ступеню кандидата політичних наук зі спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2010.

Дисертаційне дослідження присвячено визначенню та комплексному аналізу політико-ідеологічних пріоритетів управління культурою в період незалежного існування України. Зокрема уточнено сутність та особливості поняття управління культурою, виділено чинники, що впливають на означений процес. Політико-ідеологічні пріоритети управління культурою розглянуто як змістовну основу напрямків і механізмів реалізації управління культурою, що обумовлюється історичними, соціальними, правовими, духовними чинниками певного соціокультурного середовища. На основі порівняльного аналізу виокремлено зміст та особливості механізмів управління культурою в умовах тоталітарного і демократичного суспільств. Проаналізовано особливості управління культурою в сучасній Україні, визначено його політико-ідеологічні детермінанти, надано оцінку їх реалізації та окреслено основні стратегічні напрями управління культурою в умовах подальшої демократизації українського суспільства. Наголошено на актуальності налагодження партнерства держави з недержавним сегментом в процесі управління розвитком культури.

Ключові слова: культура, політична культура, управління культурою, культурна політика, політико-ідеологічні пріоритети, демократія, демократизація.

Костыря И.А. Политико-идеологические приоритеты управления культурой в период построения Украины как независимого государства. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2010.

В диссертации проведён комплексный анализ политико-идеологических приоритетов управления культурой в период независимости Украины. В частности, уточнено содержание и особенности понятия управление культурой, выделены факторы, которые влияют на данный процесс. К содержанию понятия «управление культурой» автором отнесено деятельность институтов

государства и гражданского общества, направленную на регулирование отношений в духовно-культурной сфере общества; систему принципов и норм, которые определяют их деятельность по сохранению, развитию и распространению культуры, а также комплекс действий и мероприятий, направленных на достижение определённых целей.

Определено основное понятие исследования – «политико-идеологические приоритеты управления культурой» как содержательной основы направлений и механизмов реализации управления культурой, которые обусловлены историческими, социальными, правовыми, духовными факторами определенной социокультурной среды.

На основе сравнительного анализа выделены особенности и механизмы управления культурой в условиях тоталитарного и демократического обществ. Проанализированы особенности управления культурой в современной Украине, обозначены её политико-идеологические приоритеты, дана оценка их реализации и выделены основные стратегические направления управления культурой в условиях дальнейшей демократизации украинского общества. Исследован характер взаимодействия главных субъектов – участников процесса управления культурой – государства и гражданского общества, выделены их особенности в украинских реалиях.

Среди задач государственной политики в области культуры отмечено обеспечение равных прав граждан в доступе к культурным сокровищам, сохранение культурного разнообразия, поддержка самобытности культурных и этнических меньшин. Это будет способствовать целостности культурного пространства Украины, его уникальности, что даст преимущества для проведения межкультурного диалога на мировом уровне и определит перспективность с точки зрения интеграции государства в международное культурное пространство.

Подчеркивается актуальность построения партнёрских отношений государства и негосударственного сегмента управления культурой, дана оценка механизмам поддержки культурных проектов (спонсорству, меценатству, конкурсному получению грантов и т.д.). Уделяется внимание значимости стимулирования развития негосударственных организаций культуры; принципу сотрудничества и толерантности культур; адекватного позиционирования украинской культуры в мире.

Ключевые слова: культура, политическая культура, управление культурой, культурная политика, политико-идеологические приоритеты, демократия, демократизация.

Kostyria I. Political-Ideological Priorities of Cultural Management in the Period of Formation of Ukraine as the Independent State. – Manuscript.

Dissertation to obtain the scientific degree of Candidate of political sciences in speciality 23.00.02 – Political institutions and processes. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2010.

The dissertation research is dedicated to determination and complex analysis of political-ideological priorities of cultural management in the period of independent existence of Ukraine. In particular in the paper there were clarified the essence and peculiarities of the notion of cultural management, determined the factors influencing the process. Political-ideological priorities of cultural management are learnt as informative foundation of directions and mechanisms of cultural management realization being conditioned by historical, social, legal and spiritual factors of particular social and cultural environment. On the basis of comparative analysis the contents and peculiarities of cultural management mechanisms in conditions of totalitarian and democratic societies were defined. There were analyzed the features of cultural management in modern Ukraine, clarified their political and ideological determinants, given the evaluations of their realization and emphasized the main strategical directions of cultural management in conditions of further democratization of Ukrainian society. The topicality of establishing of partnership of a state with non-state segment in the process of cultural development management was stresses in the paper.

Key words: culture, political culture, cultural management, cultural policy, political-ideological priorities, democracy, democratization.